

חנוכה תשע"ח

דיני חנוכה

מקום ההדלקה

א. נר חנוכה מניחו על פתח הסמוך לרה"ר, ואם יש חצר לפני הבית מניחו על פתח החצר מבחוץ, ואם הוא דר בקומה שניה או שאין לו פתח לרה"ר מניחו בחלון הסמוך לרה"ר (שו"ע סי' תרע"א ס"ה).

ב. חצרות שבזמננו י"א שאין להם דין חצר משום שאין משתמשים בהם תשמישים צנועים כמו בדורות הקודמים שהיו מכבסים ומסתובבים שם בבגדי שינה, ולכן בזמננו אין להדליק בפתח החצר ולא בכניסה לחדר מדרגות אלא ידליק בפתח הבית הפונה לרה"ר כגון אם גר בקומת קרקע ופתח ביתו נראה לרה"ר, ואם אינו פונה לרה"ר ידליק בחלון (מ"ן החזו"א זצ"ל ע"י שו"ת הלכות סי"א דינים והנהגות פכ"ב אות א), ואולם י"א שגם החצרות וחדרי המדרגות שבזמננו יש להם דין חצר, ויש להדליק בפתח החצר וחדרי המדרגות, ובמקום שאין פתח לחצר עושים צורת הפתח (מ"ן הגר"י זצ"ל ע"י שו"ת יצחק ה' חנוכה).

ג. מצוה להניחו משמאל לפתח כדי שתהא מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל, ויהא מסובב במצוות (שו"ע שם סעי' ז'), ובצירוף טלית קטן שלובש בבגדיו הרי הם ג' מצוות שראשי תיבות שלהם צ"מ"ח ציצית מזוזה חנוכה (תשובות מהרי"ל סי' מ'), ואפילו כשיש כבר נרות אחרים משאר בני הבית, מ"מ יניח כל אחד שלו כדי שיהא מסובב במצוות שלו (חוט שני חנוכה פ"ט).

ד. צריך להניחו בטפח הסמוך לפתח בדוקא כדי שיהיה ניכר שבעל הבית הניחו שם (מ"ב שם סק"א), ואם הניחו רחוק יותר י"א דהרי זה כמי שהדליק ברחוב ואינו יוצא יד"ח (לח"מ פ"ד מחנוכה ה"ד פניני חנוכה פ"ד עמ' פ"ט), וי"א שאין זה אלא דין לכתחילה משום שיש בזה יותר פרסומי ניסא אבל אין זה מעכב ובלבד שניכר שההדלקה משתייכת לבית (מעדני שלמה עמ' ק"ו), אילת השחר שבת כ"א, ובחוט שני שם מסתפק בזה), אמנם אם רבים מדליקים בפתח אחד כמו שמצוי בישיבות, רשאים להניח הנרות זה בצד זה אף שרק נרותיו של הראשון הם בטפח הסמוך לפתח, הואיל וניכר דכולם שייכים לפתח זה (חוט שני שם).

ה. מצוה להניחו למעלה משלושה טפחים סמוך לקרקע [שהוא 29 ס"מ למ"ן החזו"א ו-24 ס"מ להגר"ח נאה] ועד גובה עשרה טפחים [שהוא 96 ס"מ למ"ן חזו"א ו-80 ס"מ להגר"ח נאה], ואם דר בקומה שניה מניחו בחלון אפילו אם החלון גבוה יותר מ"ט טפחים (מ"ב שם סק"ז), ובדיעבד יצא יד"ח גם בפחות מג' טפחים וביותר מ"ט טפחים עד כ' אמה (שו"ע שם סעי' ו').

ו. המדליק נרות במרפסת ידליק על פתח המרפסת ולא על המעקה, ואף אם יצטרך להגביה את החנוכיה שתראה היטב ויפסיד את המעלה של למטה מעשרה טפחים, מ"מ מעלת הפתח עדיפה שזה נחשב ג"כ כפתח הבית הפונה לרה"ר שהוא עיקר מקום ההדלקה וגם יש בו את מעלת מזוזה בימין וני"ח משמאל (מעשה רב של רבינו הגרא"ל שטיינמן שליט"א).

ז. חלון שיש בו סורגים הבולטים אפשר להניח עליהם את הנרות כשיש פרסומי ניסא גדול יותר כשמניחים על הסורגים, אבל צריך שיהיה ניכר גם לבני הבית, ואולם אין להניח ע"ג מזגן שאינו ניכר לבני הבית רק לבני רשות הרבים (חוט שני שם).

ח. נרות חנוכה שהניחם למעלה מכ' אמה מרשות הרבים (11.76 מטר לדעת מ"ן החזו"א ו-9.80 מטר לדעת הגר"ח נאה) לא יצא (שו"ע שם ס"ו), ולכן מי שגר **בקומה רביעית** שהוא למעלה מעשרים אמה ידליק בפתח הבית כדי שהדיירים בקומתו יראו הנרות, ואפילו אם יש בניינים גבוהים ממול אפילו הכי עדיף שידליק בפתח הבית שהוא פרסומי ניסא לעוברים בחדר מדרגות שנחשב **כרשות הרבים** מאשר להדליק בחלון הפונה לבתים שממול שהוא פרסומי ניסא לרבים **ברשות היחיד** (הגר"ש אלישיב זצ"ל), ואם אין עוברים ושבים בקומה שגר בה, וישנם מסביב עוד בניינים רבי קומות ידליק בחלון ויקיים פרסומי ניסא לדיירים הגרים בבתי אלו, ובכל אופן עדיף שיעשה גם "אמלתרא" דהיינו היכר שהעין תשלט גם למעלה מעשרים אמה, כגון מנורות זוהרות מסביב לחנוכיה דאפשר שבוה יוצא יד"ח אף למעלה מעשרים אמה (הגר"י זילברשטין שליט"א).

ט. נר חנוכה שהוא למעלה מכ' אמה לדעת הגר"ח נאה, ולמטה מכ' אמה לדעת החזו"א יש להקל כהחזו"א דספק דרבנן לקולא [והגר"ש דבילצקי שליט"א נשאל בזה ב"ב, ואמר דכיון דהטעם דלמעלה מכ' אמה פסולה דלא שלטה ביה עינא א"כ בב"ב דהחזו"א זצ"ל הוא המרא דאתרא, השלטה ביה עינא תלוי לפי העינים של החזו"א].

י. בתים הנמוכים מכ' אמה מרשות הרבים כמו בתים הנמצאים מתחת לכביש יוצאים ידי חובה, שלמטה העין שולטת גם ביותר מכ' אמה (אילת השחר שבת כ"ב ע"א).

יא. הגר בקומה שהיא למעלה מכ' אמה לרחוב הצמוד, אך ביחס לרחוב הרחוק היא פחות מכ' אמה, אם העוברים ושבים ברחוב הרחוק רואים הנרות בהסתכלות רגילה הרי זה כמדליק למטה מכ' אמה (ע"י שו"ת שבה"ל ח"ד ס"ה ואילת השחר שם).

יב. מי שנמצא יחידי בין הגויים אין צריך להדליק בחוץ דפרסומי ניסא הוא רק לישראל ולא לגויים (שעה"צ סי' תרע"ב סק"י) בשם שלטי גיבורים ושו"ת אגרות משה או"ח ח"ד סי' ק"ה אות ז'), אבל ליהודים הרחוקים מתורה ומצוות קיים ענין של פרסומי ניסא, ואדרבה בזה גורם שגם אלו שלא מדליקים לכל הפחות יקיימו ענין של רואה (הגרא"ל שטיינמן שליט"א).

יג. אין להניח החנוכיה בפתח הפונה לשביל של רבים העוברים בו שלא ברשות (חשו"ק חמד שבת כ"א ע"ב בשם הגר"ח קניבסקי שליט"א דאין שם "שביל הרבים" עליו דהעוברין שם נחשבים כלסטים).

הדלקה מפני החשד

יד. חצר שיש לה שני פתחים לשני צדדים שונים כגון מזרח ומערב או צפון ודרום, צריך להדליק בשניהם מפני החשד שלא יאמרו העוברים באחת כמו שלא הדליק בזו לא הדליק בזו (שו"ע סי' תרע"א ס"ח), אבל אם יש לו שני חלונות משתי רוחות אין צריך להדליק אלא בחלון אחד שהכל יודעים שיש לבית כמה חלונות ולא יבאו לחשדו שלא הדליק (חוט שני שם).

טו. בזמנינו שיש מנהגים שונים על מקום וזמן ההדלקה י"א שאין חיוב להדליק מפני החשד (הליכות שלמה חנוכה פ"ג, מבית לוי), ואולם י"א שגם בזמנינו יש חיוב הדלקה מפני החשד ואף שיש מדליקים בפנים אין זה מסיר את החשד דמ"מ רבים מדליקין בחוץ ויבואו לחושדו (אשרי האיש ח"ג פל"ה אות ו' וכן נוהג הגר"י פרידמן שליט"א להדליק בביתו במושב תפרח בשלושה פתחים, ושמעתי מרבינו הגראי"ל שטיינמן שליט"א דמ"מ להסיר חשד יכול להדליק גם בשעה מאוחרת), ויש שחילקו בזה דבזמנינו אין חוששים לחשד בבי' פתחים דהיום כל אחד מדליק במקום אחר אבל אם לא מדליק בבית בכלל צריך להדליק מפני החשד (הגר"י קרליץ שליט"א וכן הורה מרן החזו"א זצ"ל להגר"ח קניבסקי שליט"א כשנסע לשבת לחמיו הגר"י אלישיב זצ"ל שימנה שליח שידליק גם בביתו בבי' מפני החשד), ויש עצה לסגור את התריסים בבית שיהיה ניכר שאין שום אדם בבית (מרן החזו"א זצ"ל).

דין אכסנאי (אורח) בחנוכה

טז. אורח שאין מדליקים עליו בביתו יתן פרוטה לבעל הבית להשתתף עמו בשמן ויוצא בזה ידי חובת הדלקה (שו"ע סי' תרע"ז ס"א), וי"א שצריך בעה"ב להוסיף קצת שמן בשבילו חוץ מהשיעור של חצי שעה בשביל עצמו (מ"ב שם סק"ג).

יז. למנהג אשכנזי דמהדרין נר לכל אחד נכון הדבר שלא ישתתף בפרוטה אלא ידליק בפ"ע אפילו אם מדליקים עליו בביתו שלא יבואו לחושדו שלא הדליק נ"ח (מ"ב שם סק"ג ושעה"צ סק"י וביאורו"ל שם בשם מהרי"ו).

יח. אורח שיש לו פתח בפ"ע הפתוח לרה"ר אפילו אם הפתח לאותה רוח שבה פתחו של בעה"ב צריך להדליק בפתחו מפני החשד שכשידעו שגר כאן אורח יאמרו שלא הדליק נ"ח (שו"ע שם סעי' א' ומ"ב שם סק"ו).

במה מדליקין

יט. כל השמנים כשרים לנר חנוכה (שו"ע סי' תרע"ג ס"א), ומצוה מן המובחר להדליק בשמן זית (רמ"א שם), ויש מהדרים בשמן זית הראוי לאכילה שבו הדליקו במקדש (הגר"י אלישיב זצ"ל, אילת השחר שבת כ"ג ע"א).

כ. פתיל צף ופתילה המצופה בשעוה אף שברגע הראשון נדלק הפתילה מכח השעוה והדלקת הפתילה מכח השמן נעשית רק בהמשך לא הפסיד את ההידור להדליק בשמן (הגר"י קרליץ שליט"א), ואמנם י"א שיש להחמיר בזה דהדלקה עושה מצוה וא"כ ההדלקה היתה בשעוה ולא בשמן ולכן ישתמש בפתילות של צמר גפן בלבד (הגראי"ל שטיינמן שליט"א), ויש עצה להטביל הפתילה בשמן או לשורפה קודם הדלקה [ולפי דברי שו"ת דבר יציב או"ח סי' רפ"ד שאם הדליק נר של שעוה שהשלהבת שלו היא ביותר מכ' אמה ולאחר איזה רגעים שנדלק השעוה הגיע למטה מכ' אמה יצא משום דאשו משום חציו וכל מה שנדלק אח"כ נעשה ע"י מעשיו עכשיו, ונמצא דהדלקה בפתיל צף נחשבת ג"כ כהדליק מתחילה בשמן דהדלקת השמן אח"כ נעשית על ידו].

כא. אם הניח השמן תחת המיטה לא ידליקו בו נר חנוכה משום שכל דבר מאכל שהיה תחת המיטה שורה עליו רוח רעה, וכיון דנמאס לאכילה נמאס למצוה, אבל אם השמן הוא מר דאינו בר אכילה אין שורה עליו רוח רעה ומותר (בן איש חי פר' וישב), ונמצא לפ"ז אם הניח תחת המיטה שמן זית הראוי לאכילה לא ידליק בזה, אבל אם הניח שמן למאור שאין משתמשים בו לאכילה תחת המיטה ידליק בזה.

מנין הנרות

כב. מצות נר חנוכה נר איש וביתו, והיינו שעיקר חיוב ההדלקה הוא להדליק נר אחד בכל בית, ולהידור מוסיף בעה"ב נר בכל לילה כמנין הימים עד שבליל אחרון יהיו שמונה, ודעת המחבר שאע"פ שבני הבית מרובים לא ידליקו יותר, וכן מנהג ספרד (שו"ע סי' תרע"א ס"ב), ודעת הרמ"א דכל אחד מבני הבית מדליק ומוסיף והולך ומוסיף והולך וכן מנהג אשכנז (רמ"א שם), ואפילו קטן שהגיע לחינוך (רמ"א סי' תרע"ה ס"ג), וקטן מבני ספרד שרוצה להדליק אין למנוע ממנו (אורלי"צ ח"ד מב אות ב).

כג. למנהג אשכנזי דכ"א מבני הבית מדליק י"א שיכוונו בני הבית שלא לצאת בהדלקת אביהם כדי שיוכלו לברך על הדלקתם דאלי"כ אין מברכים על הידור (שו"ת רע"א תנינא סי' י"ג), וי"א דיוצאים בהדלקת אביהם בכל ענין ואין מועיל כוונתם שלא לצאת והדלקתם אינה אלא הידור ומ"מ מברכים על הידור זה דההידור הוא שיקיים כ"א את המצוה בפ"ע (רבינו הגראי"ל שטיינמן שליט"א, ועי' חי' מרן ר"י הלוי ה"ל חנוכה ואבי עזרי שם ואשר לשלמה תנינא בהקדמה).

זמן הדלקת הנרות

כד. זמן הדלקת נרות לדעת המחבר הוא **בצאת הכוכבים** (סי' תרע"ב ס"א), וכן מנהג החסידים ועדות המזרח, ומתפללים מעריב ואח"כ מדליקים (עיי"ש בביאורו"ל), ויסדר החנוכיה לפני שיתפלל כדי שיוכל להדליק מיד אחר מעריב, ואולם דעת הגר"א (מובא במ"ב שם סק"א) שזמן ההדלקה הוא **בשקיעה** וכן מנהג אשכנז, והגר"י זצ"ל הקפיד שתהיה ההדלקה בשקיעה בדיוק, [וכן מנהג האר"י זצ"ל להדליק בשקיעה ממש דהדלקה עושה מצוה ואז יכול לזכות באור הגנוז מששת ימי בראשית שקיים בנ"ח], ובכל אופן אף הנוהג להדליק בשקיעה מ"מ ישים שמן שיהא דולק חצי שעה לאחר צאת הכוכבים (מ"ב שם), והחזו"א זצ"ל נהג להדליק **עשרים דקות לאחר השקיעה** (בערך בשעה 4:55) להרויח את שתי השיטות (וכן נהג האדמו"ר בעל ה"בית ישראל" מגור זצ"ל).

כה. אם עבר הזמן ולא הדליק, מכל מקום בדיעבד יכול להדליק כל הלילה עד עלות השחר ובברכה (שו"ע שם ס"ב), ואפי' אם הגיע לביתו פחות מחצי שעה סמוך לעלות השחר באופן שחלק מהחצי שעה יהיה כבר אחר עלות השחר (עי' שבה"ל ח"ח סי' קנ"ו).

וכן משמע בלשון המ"ב שם סק"א), ובלבד שיש עדיין פרסומי ניסא לעוברים ושבים ברחוב או לבני ביתו, אבל אם אין עוברים ושבים ובני ביתו ישנים, יקיץ **שנים** מבני ביתו כדי שיוכל להדליק בברכה (שעה"צ שם סק"ז), ואי"צ להעיר גדולים בני י"ג דוקא אלא ה"ה קטנים שיש בהם דעת להבין מה זה נ"ח (הגרא"ל שטיינמן שליט"א), אבל אסור להעיר את **אביו ואמו** דמחויב בכבודם, וכל זה כשכבר הדליקו באותו בית אבל אם לא הדליקו באותו בית מעירם דהוא ג"כ לצורך מצוה שלהם דהרי אינו יכול להדליק בלא פרסומי ניסא (הגר"י זילברשטין שליט"א בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל).

כו. יש אומרים שמי שטרוד בשעת ההדלקה (כגון מי שנוסע מביתו ובשעת ההדלקה יהיה בדרך) יכול להדליק נר חנוכה מפלג המנחה ואילך דהיינו שעה ורביע זמנית קודם צאת הכוכבים, ויכול לברך על הדלקה זו ובלבד שיתן בה שמן שידלק עד כחצי שעה אחר צאת הכוכבים (שו"ע סי' תרע"ב ס"א ומ"ב שם), ומכל מקום עדיף לכתחילה שישלח שליח שידליק עבורו או ידליק בעצמו מאוחר בלילה (שו"ת שבט הלוי ח"ד סי' ל"ו, חוט שני חנוכה עמ' ש"ז).

כז. אשה החוזרת מאוחר בלילה מעבודתה, יכול בעלה להמתין לה להדלקה משום שלום בית, ובלבד שלא יתבטל עיקר זמן ההדלקה שלא תכלה רגל מן השוק [וידוע המעשה עם רבי נחומקא זצ"ל רבו של החפץ חיים שאיחר להדליק נרות חנוכה והמתין עד שאשתו חזרה הביתה משום שלום בית], ואין צריך לומר שאם הבעל חוזר מאוחר לביתו לא תדליק אשתו עבורו כיון שהוא עיקר הבית (עי' ביאור"ל סי' תרע"ה ס"ג ד"ה אשה שהביא ע"ז את דברי חז"ל "תבא מארה לאדם שאשתו ובניו מברכין לו"), ורק אם יחזור לאחר שכלתה רגל מן השוק תדליק אשתו, ולמנהג החסידים שמדליקים בפנים תמתין לו כל הלילה (מבית לוי מועדים).

כח. כשמדליקים עליו בביתו יוצא ידי חובת הדלקה אבל מ"מ צריך לראות נ"ח ולשמוע ברכת שעשה נסים וביום א' ברכת שהחיינו שיי"א שגם אם מדליקים עליו בביתו צריך לברך על הראיה להודות על הנס (מ"ב סי' תרע"ו ושו"ע סי' תרע"ז ס"ג), [ואמנם הורה הגר"ח קניבסקי שליט"א דכיון דברכת הרואה הוא רק אחרי שרואה נר דלוק כמו בשאר ברכות הראיה, ואילו המדליק עצמו מברך קודם ההדלקה כמו בברכת המצוות א"כ אין הרואה יכול לצאת בברכת המדליק א"כ יראה תחילה נר חנוכה שכבר דלוק ע"י אחרים ואז יכול לצאת ידי חובת ברכה מפי המדליק שמברך אחריו, ואולם מהגרא"ל שטיינמן שליט"א שמעתי דכיון שהמדליק מברך עובר לעשייתו להדלקה נחשב כמי שרואה ההדלקה ויכול לצאת מהמדליק אף שלא רואה נרות אחרים].

כט. אם מדליקים עליו בביתו **ורוצה** לברך ברכות הראיה בעצמו יש עצה שיכוין שלא לצאת בברכת שעשה נסים ושהחיינו שמדליקין בביתו דאז אין מתייחסים ברכות אלו אליו ושפיר יכול לברך בעצמו [כדעת שו"ת רעק"א מהדו"ת סי' י"ג שפי' דטעם הסוברים דכשהדליקו עליו בביתו אינו מברך משום שמוציאים אותו גם בברכות אע"פ שלא שמע אותם, אבל אם טעמם **דלמדליק** אין דין "רואה" והיינו דתקנת רואה נתקנה רק למי שלא מדליק אבל המדליק אין יכול להפריד בין ההדלקה לראיה א"כ לא יועיל עצה זו דכיון שמדליקין עליו בביתו אין לו דין רואה, ואולם כבר פסק המ"ב כדעת רעק"א בסי' תרע"ו סק"ד ובסי' תרע"ט סק"א ובשעה"צ שם].

סדר ההדלקה

ל. ביום הראשון מתחיל להדליק בצד ימין של החנוכיה, ויניח את הנר הראשון בקנה הימני שבחנוכיה ובכל יום מוסיף נר סמוך לו ועליו מברך וממנו ממשיך לימינו (שו"ע סי' תרע"ו סעי' ה'), ואין חילוק בין מניח מימין לפתח ובין שמניח משמאל הפתח תמיד יתחיל הברכה בנר הנוסף (מ"ב שם סק"ט בשם הב"י), ולכן יש לעמוד בצד שמאל של החנוכיה שכשיתחיל להדליק בנר השמאלי לא יהא כמעביר על המצוות (מ"ב שם), וי"א שאין לברך על הנר הנוסף שהוא הידור מצוה אלא לעולם יברך על הנר שהדליק ביום הראשון, וסדר ההדלקה משתנה לפי מקום הנחת החנוכיה, שכאשר יש מזוזה בפתח ומניח החנוכיה משמאל לפתח **מבחוץ** מדליק מימין לשמאל כדי להדליק בטפח הסמוך לפתח, ואם אין מזוזה מימין ומעמיד החנוכיה מימין לפתח **מבחוץ** מדליק משמאל לימין דאז הטפח הסמוך לפתח הוא בהדלקת הנר השמאלי, ואם מדליק בחלל הפתח שאין בזה טפח הסמוך לפתח או מדליק בחלון מתחיל משמאל לימין משום כל פניות יהיו לימין (הגר"א שעה"צ שם).

לא. טעה והדליק פחות **נרות** ממנין הימים, כגון שהדליק ב' נרות ביום ג' צריך להוסיף נר נוסף אבל לא יברך (ח"א כלל קנ"ד סכ"ט), ואם הדליק וראה מיד שחסרו נרות מההידור לא ישיח עד שיביאו לו השאר (בן איש חי פרשת וישב י').

לב. טעה והדליק יותר ממספר הנרות כגון שביום ג' הדליק ד' נרות יצא ידי חובתו (חכמת שלמה על השו"ע), ואולם צריך לכבות את הנר הנוסף שהוסיף בטעות דלא יפסיד ההיכר של אותו היום (חוט שני פ"ט עמ' ש"ג) ויכבה את הנר הראשון מימין שהוא הנר האחרון שהדליק, ואף אם ביום הראשון הדליק שנים צריך לכבות אחד כדי שלא יתבטל ההיכר ביום השני (הגר"י קרליץ והגר"ח קניבסקי שליט"א), ועוד שלא יאמרו לצרכו הוא מדליק (הגרא"ל שטיינמן שליט"א).

לג. אם יש לו שתי נרות ביום השלישי לא ידליק אלא אחד (מ"ב סי' תרע"א סק"ה), ואולם אם התחיל להדליק ביום השלישי את הנרות ולא הצליח להדליק את השלישי לא יכבה את הנר השני אף שאין היכר לימים באופן זה (הגרא"ל שטיינמן שליט"א), וי"א דאם יש לו ב' נרות ביום השלישי ידליק שנים משום ריבוי נרות (אבי עזרי' הל' חנוכה, ונפק"מ במי שהדליק נרות כנגד חלון זכוכית שאינה שקופה שניכר בחוץ שיש שם נרות אבל אינו ניכר מספר הנרות דהורה הגר"ש אלישיב זצ"ל דלא יוצא רק ידי עיקר הדין דנר איש וביתו אבל לא ידי מהדרין דמ"מ יוצא בזה ידי ריבוי נרות).

לד. טעה והדליק בחנוכיה של חברו [טעות זו מצויה מאד בישיבות או בבתי מלון, שמדליקים כולם בחדר האוכל] יחזור וידליק בלא ברכה, ואם יכול לשמוע הברכה מחבירו עדיף (עי' מ"ב סי' תרע"ג סק"ב "שמך גזול צ"ע אם כשר לנר חנוכה שואל ומשיב חלק א' מהדורא תליתאה סי' שמ"ט", והיה מעשה בבעל חנוכיה שבא ומצא את חנוכיתו דולקת וכיבה אותה והדליקה מחדש, ולא טוב עשה דכיון שקנאו הראשון בשינוי מעשה ע"י שאסרו בהנאה וכמבואר בתוס' שבת דף נ"ח ע"א דע"י שנאסר בהנאה חשוב שינוי מעשה, נמצא א"כ שהדליק בממון של חברו, ואצלו אין שינוי מעשה שהרי כבר נאסר בהנאה עפ"י השואל ומשיב שם).

לה. יקבץ אשתו וכל בני ביתו בעת ההדלקה לפרסם הנס (חיי אדם כלל קנ"ד אות כ'), ויעמדו לצידו בעת הברכות וההדלקה של כל הנרות כדי לפרסם הנס (בן איש חי וישב אות א').

לו. ראוי שלא לצאת מביתו בתוך חצי שעה להדלקת נרות החנוכה שמצוה לראותם דולקים והוא פרסום הנס וחיוב מצוה שיש מצוה להסתכל בנרות חנוכה (שו"ת שב יעקב סי' כ"ב, ועי' מקור חיים לבעל החוות יאיר תרע"ב סק"ב וז"ל "ני"ל שעיקר המצוה היא שיהיה המדליק אצל הנרות חצי שעה לראותם ולשמוח בהם ולא סגי שידליק וילך לו" וכ"כ בס' מנוחה וקדושה להג"ר ישראל איסר תלמיד הגר"ח מוואלזין), ויש להאריך בשירים ופיוטים עד משך חצי שעה לכל הפחות (יסוד ושורש העבודה שער י"ב פ"א, ובכח הראיה של הנרות לטהר כל מה שפגם בראיית העיניים שהאור הגנוז לצדיקים לעתיד לבוא טמון בנר חנוכה (המגיד מקו"ניץ זצ"ל),

סדר הברכות

לז. בליל ראשון מברך ג' ברכות: להדליק, שעשה נסים, ושהחיינו, ובשאר ימים להדליק ושעשה נסים, ואם לא בירך שהחיינו ביום א' יברך ביום אחר בשעת ההדלקה (שו"ע תרע"ו ס"א).

לח. הדליק נר חנוכה ושכח לברך, אם נזכר קודם שהדליק את כל נרות ההידור יכול לברך את כל הברכות, ואם נזכר לאחר שהדליק את כולם מברך רק שעשה נסים וביום א' גם שהחיינו, וכדין רואה שמברך ב' ברכות (מ"ב סי' תרע"ו סק"ד).

לט. אין להפסיק בדיבור בין הברכות להדלקה ואם הפסיק צריך לחזור ולברך (עפ"י שו"ע קס"ז ס"ו), אולם אם הפסיק בדיבור אחרי שהדליק נר א' אינו צריך לחזור ולברך (שו"ת מנח"י ח"ד סי' קט"ו וח"י סי' ס"ד), ואומרים הנרות הללו אחר שהדליק הנר הראשון, ויש שנוהגים לאומרו אחר שסיים כל ההדלקה קודם שהדליק השמש (מ"ב סי' תרע"ו סק"ח).

הדלקה עושה מצוה

מ. הדלקה עושה מצוה ותכף שהדליק קיים המצוה ולפיכך אם כבתה אין זקוק לה, ואפילו בערב שבת אם כבתה קודם קבלת שבת שעדיין הוא מבעוד יום אין זקוק לה (שו"ע סי' תרע"ג ס"ב), ומ"מ ראוי להחמיר ולחזור ולהדליקה ובפרט בערב שבת ואינו מברך (מ"ב שם סק"ז), אבל אם הדליקה ולא נתן בה שמן כשיעור או הדליקה במקום הרוח אפילו אם לא כבתה ודלקה כשיעור לא יצא וצריך לחזור ולהדליק בלא ברכה (שו"ע סי' תרע"ה ס"ב ומ"ב סק"ח ובסי' תרע"ג סק"ה), [ואם הדליק על דעת לכבות, דעת הגר"ח קניבסקי שליט"א דהוי חסרון במעשה ההדלקה ונחשב כהדליק במקום הרוח ולא יצא, ולכן בער"ש כשיש לו רק נר אחד לא ידליק נ"ח ויכבה ואח"כ ידליק נר שבת, ואמנם דעת הגר"א שליט"א דאין המחשבה מגרעת את מעשה ההדלקה ויצא].

מא. אם כבה אחד מהנרות ההידור קודם שהשלים את כולם צריך לחזור ולהדליקה, שצריך שבעת ההדלקה יהיו כל הנרות כחשבון הימים (ביאור"ל סי' תרע"ג ס"ב), ואף אם נכבה הנר הראשון קודם שהשלים את כולם צריך לחזור ולהדליקו ואע"פ שכבתה אין זקוק לה דזקוק לנר הראשון לצורך המהדרין ואין הידור בלא מצוה.

מב. טוב שכל אחד ישתדל להשיג חנוכיה יפה לפי כחו, וכן הנרות יעשה יפה (משנ"ב תרע"ג סק"ח), ועל זה אחז"ל הרגיל בנר [שמקיימה בהידור] זוכה לבנים ת"ח, ואמנם אם חושש להדליק בחנוכיה של כסף בחוץ שמא תגנב עדיף שידליק בחוץ בחנוכיה פשוטה משידליק בפנים בחנוכיה של כסף (מהרש"ל קנה חנוכיה של כסף ובליל ב' הדליק בה ובירך שהחיינו משום השמחה שהיתה לו בחנוכיה של כסף, כמבואר בבאה"ט סי' תרע"ג סק"ג, וצ"ע מדוע אין השהחיינו נחשב הפסק הרי אינו צורך ההדלקה שהרי בירך שהחיינו ביום א', וי"ל דמברך שהחיינו על השימוש של החנוכיה שהיא ההדלקה והרי זהו כמו שמברך שהחיינו קודם עטיפת טלית חדשה).

איסור הנאה מנרות חנוכה והדלקת שמש

מג. אסור להשתמש לאור נרות חנוכה כגון למנות מעות או לראות תוית של תרופה, ואפי' ללמוד לאורה אסור (עי' שו"ע סי' תרע"ג ס"א), וי"א דמותר לעיין בספר בדרך עראי (באה"ט שם סק"ד), ולעיין בספר לצורך איזה ספק שמסתפק בדין הנרות ודאי מותר (שע"ת שם סק"ד), וכשיש הפסקת חשמל אין צריך לצאת מהבית כדי לא להנות מהנרות (שע"ת סי' תרע"ג סק"ג).

מד. נוהגים להניח נר נוסף ליד נרות חנוכה ונקרא "שמש" כדי שלא יהנו מהנרות אלא מהנר הנוסף (שו"ע שם), ואמנם אין להשתמש לאור השמש תשמיש של גנאי כגון לגזוז צפרנים או להכנס עמו לשירותים בהפסקת חשמל (באה"ט שם סק"ז).

מה. שני בני"א המדליקים נרות חנוכה בסמוך, צריך כ"א להדליק שמש לעצמו ולא יסתמך על של חברו (הגרא"ל שליט"א).

מו. לאחר שעבר זמן הצריך להדלקה יכול להשתמש לאורה, ואולם ראוי להתנות לכתחילה שלא מקצה את השמן אלא לשיעור ההדלקה משום דיש הסוברים דאם נתן בסתם הקצה הכל למצותה (מ"ב סי' תרע"ב סק"ז, וסי' תרע"ז סק"ח).

מז. יש להזהר שלא להשתמש לצורך ה"שמש" בכוסיות שהשתמשו בהם יום קודם לנרות המצוה, משום שנשאר שם שמן האסור בהנאה ונאסר השמן כולו משום תערובת ואין יכול להשתמש בו לשמש, ואין לחשוש בזה לבליעות משום שלא הקצה מתחילה אלא השמן שנדלק ולא השמן הבלוע, ובלא"ה כלי זכוכית לרוב הפוסקים אינם בולעים (הגרא"ל שליט"א).

שבת חנוכה

מח. בער"ש מדליקין נר חנוכה תחילה ואח"כ מדליקין נר של שבת (שו"ע סי' תרע"ט ס"א), ואם הדליק נרות של שבת קודם ולא קיבל שבת במחשבתו יכול להדליק אח"כ נרות חנוכה, וכ"ז דוקא באיש, אבל באשה המדלקת כיון שבסתמא מקבלת שבת בהדלקתה א"כ לא תדליק אח"כ של חנוכה, אלא תאמר לאחר להדליק והוא יברך ברכת להדליק בשבילה, אבל ברכת שעשה ניסים ושהחיינו יכולה לברך בעצמה (מ"ב שם סק"א), יש שנוהגים בער"ש לומר רק "הנרות הללו" בשעת ההדלקה, אבל "מעוז צור" שרים בליל שבת בסעודה (לקט יושר עמ' 153 שכן נהג רבו בעל התורה"ד וכן נהג הסטייפלר זצ"ל).

מט. יכול להדליק נר חנוכה בערב שבת ולברך בעוד היום גדול (רמ"א שם), ודוקא אחר פלג המנחה שהוא שעה ורביע קודם הלילה, והשנה זה בשעה 35:3 (מ"ב שם סק"ב).

נ. צריך ליתן שמן בערב שבת שיספיק לדלוק עד חצי שעה אחר צאת הכוכבים (מ"ב שם סק"ב, ולכן ביום שנוהגים להדליק נרות שבת 40 דקות קודם השקיעה, מאחרים את ההדלקה ומדליקים 25 דקות לפני השקיעה, לוח א"י, וכן נהג הגרש"ז אויערבך זצ"ל, אבל הגר"ש אלישיב זצ"ל הורה להדליק רגיל שהרי יש היום בית קיבול לשמן הראוי לדלוק זמן רב).

נא. נכון לכתחילה להתפלל מנחה לפני הדלקת הנרות שלא יהיה נראה כתרת דסתר (מ"ב שם ושעה"צ סק"ז), וטעם זה שייך אם מדליק מבעוד היום גדול וסומך על ר"י דמפלג המנחה נחשב כמו לילה אבל אם מדליק קודם השקיעה שהוא הזמן לרבן בערב שבת יכול להתפלל מנחה לאחר ההדלקה (שעה"צ בסוגריים שם), ועוד טעם שמנחה כנגד תמיד של בין הערביים והדלקת נרות היתה אחריו (שע"ת שם סק"א), וכן מטעם דתדיר ושאינו תדיר קודם (פוסקים), ואם אין לו מנין לא יתפלל ביחידות אלא יתפלל במנין לאחר ההדלקה דאין לבטל תפילה בציבור לזה (א"ר סק"א).

נב. שבת חנוכה יש להרבות בסעודה יותר משאר שבתות השנה (בן איש חי שנה א פרשת וישב אות כ"ח).

מוצש"ק חנוכה

נג. יש נוהגים להקדים תפילת ערבית במוצש"ק כשלושים וחמש דקות אחר השקיעה, ויש שמקדימים התפילה מ-ארבעים וחמש לארבעים ד' אחר השקיעה [ובלוח א"י כתב להתפלל 23 ד' אחר השקיעה, כדי להדליק שלושים וחמש ד' אחר השקיעה], ויש שאין מקדימין כלל ומתפללין כבכל מוצאי שבת (הגרא"ל שטיינמן שליט"א), ואין אומרים ויתן לך בביהכ"ס אלא כל אחד יאמר בביתו אחרי הדלקת הנרות כמנהגו (לוח א"י).

נד. במוצאי שבת מזדרזין להדליק נרות חנוכה מיד בגמר תפילת ערבית כדי שלא יעבור זמן ההדלקה, ולכן באם אפשר נכון להכין מערב שבת הפתילות והשמן להדלקה למוצש"ק כדי שיוכל למהר ולהדליק במוצש"ק, ואם רוצה בשבת לומר לבני ביתו שיכינו את הנרות והשמן מיד במוצש"ק יאמר להם ע"י רמז שיש מצוה להדליק נרות במוצש"ק בהקדם האפשרי [וידוע על הגה"צ רבי דוד בהרן זצ"ל מגדולי ירושלים שהזדרז מאד להדלקת הנר במוצש"ק, ופעם אחת שהיו לצידו בני"א שהאריכו בתפילה ולא יכל לצאת, קפץ דרך חלון ביהכ"ס ורץ לביתו להדלקת הנרות].

נה. מדליקים נרות בבהכ"נ קודם הבדלה (שו"ע סי' תרפ"א ס"ב), ובבית יש בזה שתי דעות מה יקדים למה, י"א שמדליק ואח"כ מבדיל (רמ"א שם), וי"א דמבדיל ואח"כ מדליק (ט"ז ע"י מ"ב שם סק"ג), וכן מנהג הספרדים, ובלוח א"י כתב שהמנהג שמדליק ואח"כ מבדיל, והחזו"א הדליק ואח"כ הבדיל ובסוף ימיו הבדיל ואח"כ הדליק – ודעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד (מ"ב שם), ומי שעלול לאחר את זמן ההדלקה שהוא חצי שעה מצאת הכוכבים בודאי ידליק ואח"כ יבדיל, וכן מי שנכנס לביתו ופוגע בחנוכה תחילה ידליק קודם משום אין מעבירין על המצוות [הנהגות ופסקים הגר"ח זוננפלד זצ"ל עמ' 100, והגר"נ קרליץ שליט"א כשהיה גר ביום והדליקו את החנוכה בחוץ היה מדליק ואח"כ מבדיל משום שפגע קודם בני"א אבל כשהגיע לב"ב והדליק בחלון הבדיל קודם משום שהרבנית ע"ה הכינה את הכוס להבדלה על השולחן ופגע בהבדלה קודם ואין מעבירין על המצוות].

נו. מי שנוהג להדליק נר חנוכה ואח"כ להבדיל ושכח לומר אתה חוננתנו בתפילה ובא לביתו בזריזות ובירך להדליק נר של חנוכה ונזכר שלא הבדיל בתפילה ולא אמר ברוך המבדיל בין קודש לחול והרי אסור לעשות מלאכה קודם שיבדיל מה יעשה? והנה העצה הטובה ביותר שאחד מבני הבית יוציא בברוך המבדיל, ואם א"א נראה שידליק נר אחד ואח"כ יאמר ברוך המבדיל בין קודש לחול וימשיך להדליק שאר הנרות [ע"פ הרמ"א סי' רצ"ט סעי' י' דמלאכה קלה כמו הדלקת נר מותרת בלא הבדלה, ואף שהמ"ב כתב שהאחרונים מפקפקים על היתר זה, מ"מ כיון דנפק מפומיה דרמ"א ראוי הרמ"א לסמוך עליו כדי שלא תהא ברכתו לבטלה, ומ"מ ראוי שיהרהר בלבו "ברוך המבדיל בין קודש לחול" קודם שידליק, והגר"ח קניבסקי שליט"א אמר שיאמר הוא עצמו ברוך המבדיל ולא נחשב הפסק דהוא כמו שאומר תנו אוכל לשור דלא נחשב הפסק, ואולם הגרא"ל שטיינמן שליט"א אמר דהוי הפסק ולא דמי לתנו אוכל לשור דהוי צורך האכילה משא"כ כאן דלא הוי צורך ההדלקה אלא צורך המלאכה].

נוסע חוץ לביתו

נז. אם נוסע לשבת לעיר אחרת ואוכל במקום אחד וישן במקום אחר, מדליק במקום שאוכל דהעיקר הוא מקום האכילה, אבל אם אוכל באולם שמחות ידליק במקום שישן, וכל זה בישן שלא בביתו הקבוע אבל בישן בביתו הקבוע ואוכל אצל אחרים ידליק בביתו (ע"י שו"ע סי' תרע"ז ס"א), ובכל אופן ראוי שישלח שליח להדליק גם בביתו מפני החשד (הוראת החזו"א זצ"ל).

נח. מי שנוסע מחוץ לעיר למשך השבת ובמוצש"ק חוזר לביתו ימהר לחזור לביתו מיד במוצש"ק בעוד שלא כלתה רגל מן השוק (בערך בשעה 10:00 וכל מקום לפי עניינו) וידליק בביתו (הגר"ש וואזנר זצ"ל ויבדלחט"א הגרא"ל שטיינמן), ואם לא יספיק להגיע לביתו בזמן זה, ידליק במקום שנמצא שם וישאר שם כשיעור חצי שעה (הפוסקים הני"ל), ועדיף להשאר ללון שם במוצש"ק ולאכול מלוה מלכה, ובבוקר סעודה נוספת (הוראת החזו"א זצ"ל להגר"ח קניבסקי שליט"א).

נט. יולדת השוהה בביה"ח, ובעלה מדליק בביתם יוצאת בהדלקת בעלה, וראוי שתראה נר חנוכה ותשמע ברכת שיעשה נסים וביום א' גם ברכת שהחיינו, ואם בעלה בבית הוריו י"א שאין יוצאת בהדלקתו (הגר"נ קרליץ והגר"ח שליט"א), וי"א דאשה טפלה לבעלה ויוצאת בהדלקתו בכל מקום שמדליק (הגרא"ל שטיינמן שליט"א, ע"י שלמי תודה חנוכה סי' י"ט אות ג).

דין חתן בנר חנוכה

ס. חתן המתחתן בחנוכה וחופתו אחר צאת הכוכבים עליו להדליק בבית הוריו, אבל אם יוצא מבית הוריו לפני זמן ההדלקה, כגון שבת הוריו בירושלים ומתחתן בב"ב ויגור בה, אין יוצא בהדלקה שמדליקין בבית הוריו אפי' את עיקר הדין של נר איש וביתו, משום שברגע שיצא ממפתן בית הוריו לחופתו עוקר דירתו ואינו סמוך שוב על שולחנם ועליו להדליק בלילה כשיגיע

לביתו החדש, ויבקש מא' מהמשפחה להצטרף אליו כדי שיוכל לברך ברכות ההדלקה בפני שנים ויש שעושים את חדר היחוד בביתם החדש של החתן והכלה ומדליקים שם את נ"ח (הליכות שלמה פי"ד סי"ד), וי"א דלא נחשב שעוקר דירתו כשיוצא מבית הוריו אלא רק לאחר הנישואין שהרי אם תברח הכלה קודם החופה יחזור לבית הוריו וא"כ יוצא הוא בהדלקה שמדליקין עליו בביתו ורק שצריך להדליק בביתו החדש משום נר מהדרין של כ"א ואחד (הגרא"ל שטיינמן שליט"א).

קטן שהגדיל בחנוכה

סא. מי שנעשה בר מצוה בחנוכה ומנהג בית אבותיו להדליק בשקיעה, י"א דידליק גם את הנר של ליל יום הבר מצוה בשקיעה ואינו צריך להמתין לצאת הכוכבים שאז יהיה בר חיובא מדינא (הגרש"ז אויערבך זצ"ל), ואולם י"א דלכתחילה ידליק בצאת הכוכבים (הגרא"ל שטיינמן שליט"א) ואם חל ליל הבר מצוה בשבת ידליק ויברך רק ברכת להדליק, ובליל שבת יברך שעשה נסים ושהחיינו על ראית נ"ח, ואף שהדליק יש לו ברכת הרואה וכמוש"כ בשו"ת רעק"א סי' י"ג דמי ששכח לברך עד אחר ההדלקה יכול לברך שעשה נסים ושהחיינו דלא גרע מרואה הרי דאף המדליק יש לו דין רואה (אמרתי לפני מו"ר רבינו הגרא"ל שטיינמן שליט"א והסכים לזה).

דיני יארצייט ואבל בחנוכה

סב. כל דיני אבילות נוהגים בחנוכה (מ"ב סי' תרפ"ג סק"א), מנהג בני אשכנז ד"חיוב" תוך י"ב על אביו ואמו אין ניגש להיות ש"צ בשחרית שיש בו הלל אלא במנחה ומערב, ויש אומרים שיתפלל שחרית וש"צ אחר יאמר הלל (מ"ב תר"ע סק"ב ותקפ"א סק"ז), ומנהג החסידים שאבל כלל לא יגש להיות ש"צ בחנוכה (וכן מורה הגר"ח קנייבסקי שליט"א בביהכנ"ס לדרמן).

סג. אַבֵּל לא ידליק את נרות בית הכנסת ביום הראשון של חנוכה משום שאין ראוי שיברך שהחיינו לציבור, ואולם בביתו יכול לברך שהחיינו (מ"ב תרע"א סקמ"ד).

סד. אַבֵּל בתוך י"ב חודש לא ישתתף במסיבות חנוכה, ומ"מ בחור ישיבה שהוא אבל מותר לו להכנס לחדר אוכל למסיבת חנוכה משום שזהו ביתו ואינו חייב לצאת מביתו מפני זה, אך לא ישתתף בריקודים (הגרש"ז אויערבך זצ"ל).

סה. נוהגים לומר הלל בחנוכה בבית האבל כיון שהוא חיוב מדינא, אבל האבל לא יאמר ויצא לחדר אחר (מ"ב תרע"ג סק"א).

סו. אין הולכים לבית הקברות בימי חנוכה ואפי' מי שיש לו יארצייט ילך קודם חנוכה (כף החיים סי' תר"ע סקכ"ג בן איש חי פרשת וישב אות כב), אולם לקברות צדיקים מותר (וכן נהגו בבגדד לעלות לקבר יהושע כהן גדול בחנוכה בא"ח שם), ויש הנוהגים לעלות לביה"ק ביארצייט אלא שאין אומרים תפילת אל מלא רחמים ודברי הספד רק תהילים וקדיש (גשר החיים ח"א פכ"ט הליכות שלמה פי"ז הע' 31), ומ"מ הקמת מצבה אסורה כיון שהמנהג להספיד בשעת הקמת מצבה (שו"ת מנח"י ח"ג סי' נ"א).

איסור עשיית מלאכה לנשים

סז. נוהגים הנשים שלא לעשות מלאכה חצי שעה אחרי הדלקת נרות כיון שהנס נעשה על ידן (שו"ע סי' תר"ע ס"א ומ"ב סק"ג), ויש בזה ג"כ טעם ע"פ הסוד (בן איש חי וישב אות כ"ז), ואין להקל בזה (שו"ע שם), ואסרו רק מלאכות כמו תפירה וסריגה כיבוס וגיהוץ אך שאר עניני הבית כהדחת כלים בישול ואפיה מותרים, ושטיפת הרצפה ראוי להמנע (מבית לוי).

הדלקה בבית הכנסת

סח. מנהג ישראל להדליק נרות בביהכנ"ס ולברך עליהם משום פרסומי ניסא (שו"ע תרע"א ס"ז), והמנהג להדליק בין מנחה למערב (רמ"א שם), והמדליק יחזור וידליק בביתו בברכה, ומ"מ לא יחזור על ברכת שהחיינו אם לא שמדליק להוציא אשתו ובני ביתו (מ"ב שם ס"ק מ"ה), ודעת הגר"נ קרליץ שליט"א דגם באופן הפוך דהיינו אם בירך שהחיינו **בביתו** אינו חוזר ומברך שהחיינו בביהכנ"ס (וכן המנהג בכולל חזו"א שמדליקים כל יום נרות בשעה 8:00 לאחר שהדליקו בבית ואין מברכים ביום א' שהחיינו), ואולם דעת הגרא"ל שטיינמן שליט"א שיכול לחזור ולברך שהחיינו בביהכנ"ס, ואף שכאשר הדליק בביהכנ"ס ויברך שהחיינו אינו חוזר ומברך שהחיינו בביתו, מ"מ כאן שמדליק לצורך הציבור מברך (וכן המנהג בכולל פוניבז' שמדליקין בשעה מאוחרת קודם מערב ומברך הש"ץ ביום א' גם ברכת שהחיינו), וכן הורה החזו"א זצ"ל שהדליקו אצלו בלילה הראשון וברכו שהחיינו ואח"כ הדליקו בביהכנ"ס וחזרו וברכו שהחיינו (ועי' בזה בשע"ת שם סי' תרע"א סק"א).

סט. מדליקים בביהכנ"ס בצד דרום כמו במקדש, ומניחים ממזרח למערב, והמדליק עומד אחוריו לדרום ופניו לצפון ומתחיל ומדליק בנר הסמוך לארון קודש ומוסיף והולך בכל יום נר לשמאלו ופונה משמאל לימין (מ"ב שם סקמ"ג).

ע. בית כנסת שיש בו כמה חדרים לתפילה (שטיבלך) מלבד האולם המרכזי, יש להדליק בכל חדר שמתקיים שם תפילת מעריב ואם יש כולל ערב בביהכנ"ס ומתפללים שם מעריב מאוחר יותר יש להדליק אף שם, ואולם אם אין שם ארון קודש אין צריך להדליק שם (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

עא. יש להקפיד שיהיה מניין בביהכנ"ס בשעת ההדלקה, ואם אין לו מנין או בערב שבת שהציבור מתאחר ידליק בלא מנין ויברך (מ"ב סי' תרע"א סקמ"ז ובביאוריה"ל ד"ה "ויש שנוהגין" ודלא כמור וקציעה הסובר דצריך שיהיו עשרה בשעת הדלקה לעיכובא כיון דכל עיקר הדלקת ביהכנ"ס לפרסומא ניסא).

עב. אין לברך על הדלקת נרות חנוכה שמדליקים במסיבות חנוכה שאין תקנת חז"ל להדליק רק בביהכנ"ס או בפתחי הבתים, ויש למנוע זאת והמברך ברכותיו לבטלה (שו"ת שבה"ל ח"ד סי' ס"ה, ושו"ת ציץ אליעזר חט"ו).

ההדלקה בישיבות

עג. בני הישיבה האוכלים בבנין אחד וישנים בבנין אחר יכולים להדליק בחדר האוכל אף שהוא מקום אכילה משותף לכולם (הוראת החזו"א זצ"ל לבני ישיבת פוניבז' עפ"י הרמ"א סי' תרע"ז ס"א דמקום האכילה עיקר, ע"י שלמי תודה חנוכה סכ"ג אות א'), אבל יעץ לבני הישיבה שידליקו בחדר בו הם ישנים ויאכלו שם לפחות ארוחה אחת בכל יום, ובזה מרויח אף דעת השו"ע דמקום שינה עיקר, ובפרט שדעת הרבה מגדולי הוראה שצריך להדליק בפנימיה משום שחדר האוכל אינו נחשב בית אלא כמסעדה שנכנסים שם ג' פעמים ביום לאכול (שו"ת אגרות משה או"ח סי' ע', ושו"ת שבה"ל ח"ג סי' פ"ג וע"י חוט שני עמ' ש"ט), ואם חדרי האוכל והפנימיה בבנין אחד אין הבדל אם ידליקו בחדר האוכל או בפנימיה כי כל הבנין הוא ביתם וכמו שבבית אין מדליקים בחדר שינה דוקא או בחדר שבו אוכלים אלא היכן שיש יותר פרסומי ניסא (שו"ת שבה"ל שם).

עד. בחור בישיבה גדולה שישן בבית הוריו בלילה אבל אוכל בישיבה וישן בה שנת צהריים, ידליק בבית הוריו, ואם יגרם בכך ביטול תורה ידליק בחדר האוכל של הישיבה (שו"ת מנח"י ח"ז סמ"ח, חוט שני חנוכה עמ' ש"ט).

עה. בחורי ישיבות קטנות הישנים בביתם ואוכלים שם ארוחת צהריים, ישובו לביתם בזמן ההדלקה (פשוט).

עו. רשאים הבחורים להדליק בפתחי הפנימיות אפילו להחזו"א שהחצרות של היום לא נחשבים כבית, כיון שמסתובבים שם בבגדי שינה ואף בפתחי חצר הישיבה אפשר דמותו, וכל מקום לפי המציאות הנהוגה בו (הגרא"ל שטיינמן שליט"א).

עז. בחורי ישיבה ספרדים י"א שאינם יוצאים בהדלקת אביהם דאינם נחשבים סמוכים על שולחנו וצריכים להדליק בישיבה (הגר"י קרליץ והגר"ח קניבסקי שליט"א), וי"א דנחשבים סמוכים על שולחן אביהם ויוצאים בהדלקתו (הגר"צ אבא שאול זצ"ל ויבדלחט"א הגרא"ל שטיינמן), ולצאת ידי ספק טוב שישתתפו בפרוטה וישמעו הברכות מאחר.

עה. בחור שנתמנה להדליק נ"ח בהיכל הישיבה לא ידליק שוב בפנימיה או בחדר האוכל בברכה (ע"י שעה"צ סי' תרע"א סקנ"ב).

איסור אכילה ולימוד קודם הדלקה

עט. משהגיע זמן הדלקת נרות אסור לאכול או לישון ואם התחיל פוסק (מ"ב סי' תרע"ב סק"י), ויש להחמיר שלא לאכול חצי שעה קודם זמנה (שעה"צ סק"ד), ואמנם אין האיסור אלא לבעל הבית המדליק אבל אשתו ובני ביתו היוצאים בהדלקתו מותרים באכילה (ע"י נחלת צבי על גליון שו"ע יור"ד סי' רס"ב סעי' א').

פ. אסור להתחיל ללמוד תורה חצי שעה קודם זמן ההדלקה, ואמנם יכול להקל ללמוד חצי שעה לפני השקיעה ולסמוך על הפוסקים שזמן ההדלקה הוא מצאת הכוכבים (שעה"צ שם), ובכל אופן מותר ללמוד הלכות חנוכה חצי שעה לפני הזמן דכיון דעסוק באותו ענין לא חיישינן שישכח (חוט שני חנוכה פ"ט עמ' ש"ח).

פא. חצי שעה קודם זמן ההדלקה מועיל שומר כדי שבינתיים יוכל ללמוד או לאכול אבל משהגיע זמן ההדלקה דהיינו שרוצה לאכול ומבקש מאחר שיזכירו להדליק את הנרות, י"א שלא מועיל שומר (הגרא"ל שטיינמן שליט"א), וי"א שמועיל שומר (הגר"ש ואזנר זצ"ל), [ופשוט שזה תלוי במנהגים, דלנוהגים להדליק בחוץ ויש קפידא על זמן ההדלקה לא יועיל שומר שהרי אף בלא אכילה אסור לאחר את הזמן (ע"י ביאור"ל סי' תל"א לענין בדיקת חמץ), אבל למנהג החסידים שמדליקים בפנים מועיל שומר כיון שאינם תלויים בזמן ויכולים להדליק כל הלילה ורק טוב שידליקו בזמן כלשון הרמ"א].

אמירת הלל

פב. כל שמונת ימי חנוכה גומרים את ההלל, והוא חיוב מדינא להודות ולהלל (שו"ע סי' תרפ"ג ס"א), ויש שאומרים שאף נשים חייבות באמירת הלל זה שהוא חיוב גמור ואינו מנהג, וראוי לעוררן לומר הלל לצאת לכל הדעות (שלמי תודה חנוכה סי' י"ח).

קריאת התורה

פג. בכל יום משמונת ימי חנוכה קורין בפרשת הנשיאים שבפרשת נשא ג' קראים בכל יום (שו"ע סי' תרפ"ד ס"א), ואם טעו וקראו קריאה של יום אחר כגון שקראו ביום שלישי הנשיא של יום שני יצא דאין קפידא בימים (מ"ב שם סק"ג, ומעשה שהיה שבעל הקורא קרא את הנשיא של אותו יום והעולה לתורה קרא בטעות נשיא של יום אחר ונמצא שקריאתו היתה ביחיד ואין על זה ברכת התורה והורו שיחזור הבעל קורא עוד פעם על קריאה זו, ואף שבדיעבד יכול לברך על קריאתו של הקורא אע"פ שלא קרא אתו, מ"מ כאן גרע שנתכוין לקריאה אחרת).

פד. בר"ח טבת קוראים ד' אנשים לס"ת ומוציאים שני ספרים באחד מעלים ג' קראים וקוראים בענין ר"ח, ובשני מעלים הרביעי וקוראים בענין חנוכה (שו"ע שם ס"ג), ואומרים חצי קדיש אחרי קריאת הרביעי.

פה. אם טעה הש"ץ וקרא רביעי בשל ר"ח אין צריך לקרות יותר דאין משגיחין בשל חנוכה, ואם הוציאו ס"ת שני צריך לקרות חמישי בשל חנוכה משום פגמו של ס"ת (שו"ע שם ומ"ב סק"ד).

פו. יש להסתפק אם טעה וקרא בשאר ימות החנוכה בפי' השבוע שקרא מקץ במקום קריאה של חנוכה אם גם בזה אומרים אין משגיחין בשל חנוכה ויצא, או שרק בר"ח שקריאתה היא העיקר אין משגיחין בשל חנוכה, (והנה מקור דין זה הוא מהרוקח ושם כתב דאין משגיחין בשל חנוכה ופורים, והרי בפורים יש רק קריאה אחת דאינו חל בר"ח, ומ"מ מועיל וה"ה בחנוכה, ובב"י הביא דברי הרוקח רק על חנוכה ולא על פורים, והגר"ח פלאגי בה' חנוכה כתב דאם קרא בחנוכה לכל ג' העולים בשל פרשת השבוע יצא).

סופגניות

פז. נוהגים לאכול סופגניות המטוגנים בשמן זכר לנס שנעשה בשמן, ועוד טעם למנהג הסופגניות לפי שברכתן מעין ג' אשר מוזכר בה ענין המזבח להזכיר חנוכה המזבח שהיה בחנוכה ומוזכרת רק בברכת מעין שלוש ולא בבהמ"ז (הגרא"ז מלצר זצ"ל מובא בהליכות שלמה פרק י"ז, ורבינו מימון בן יוסף אבי הרמב"ם בקובץ שריד ופליט כתב "ואין להקל בשום מנהג אפילו מנהג קל ופשוט המנהג לעשות סופגין בחנוכה והוא מנהג הקדמונים משום שהם קלויים בשמן זכר לנס").

פח. המנהג לברך על סופגניות בורא מיני מזונות (רמ"א סי' קס"ח סי"ג), וירא שמים לא יאכלנו אלא בתוך הסעודה (שו"ע שם). ואמנם יש חילוק בין סופגניות שאין טעם השמן מורגש בהם דאז יר"ש לא יאכל מהם רק בתוך הסעודה, לסופגניות שטעם השמן מורגש בהם דנחשב פת הבאה בכיסנין ומברך עליהם לכתחילה בורא מיני מזונות (עי' ביה"ל שם).

פט. לאטקעס (לביבות) מתפוחי אדמה ברכתן בורא פרי האדמה אף אם התפוח"א מרוסק ואינו ניכר כלל היות והדרך לאכול תפוח"א מרוסקים (הגר"ש אלישיב זצ"ל ויבדלחט"א הגרא"ל שטיינמן), וי"א דברכתו שהכל (הגר"ש וואזנר זצ"ל).

משחק הסביבון

צ. מנהג ישראל קדום לשחק בחנוכה בסביבון משום שבימי היונים שאסרו ללמוד כשבאו האויבים היו מראים עצמם כמשחקים בסביבון (אוצר כל מנהגי ישורון עמ' נ'), [ובס' בני יששכר (מאמר ב אות כב), כתב "מנהג ישראל לשחק בחתיכת עץ מרובעת שבד' קצותיו חקוקים אותיות ג' ש' נ' ה' שהוא ר"ת נס גדול היה שם". והחת"ס קיים מנהגן של ישראל ושיחק באחד מלילות חנוכה בסביבון של כסף שהיה לו (ס' המנהגים להחת"ס), ובעל האבני נזר זצ"ל כתב שכיון שאנו מדליקים בפנים וצריכים בני הבית להיות נעורים כדי שיהיה פרסומי ניסא, ע"כ נוהגים לשחק כדי שלא ישנו התינוקות].

דמי חנוכה

צא. נוהגים לחלק מעות חנוכה לילדים (וכן היה נוהג מרן הסטייפלר זצ"ל לחלק לצאצאים דמי חנוכה בנר ה' של חנוכה שהוא היום היחיד בחנוכה שלא חל בשבת), ובטעם הדבר שהרי מנהג ליתן צדקה לעניים בחנוכה כמוש"כ המ"ב בסימן תר"ע סק"א והנהיגו שכל אחד נותן לילדיו מעות וכך נותנים גם לעניים (שיח חנוכה עמ' ה').

זאת חנוכה

צב. יום שמיני דחנוכה הוא אחרון של חנוכה והוא הנקרא **זאת חנוכה** על שם שבקריאת התורה של יום זה קוראים בסופה "זאת חנוכה המזבח", ויום זה הוא גדול ומסוגל והוא גמר החתימה של יום הכיפורים (לקוטי מהרי"ל ועי' בס' שיח חנוכה להגר"ח קנייבסקי שליט"א שמקורו על פי קבלה שיש בו מעין החתימה שמסיימים לשלוח הפתקים), ובספ' הק' כתבו עניינים נשגבים במעלת וגדולת היום [ועי' בס' בני יששכר שכתב דמה שאומרים הקדמונים שחנוכה הוא זמן לעורר פקידת של עקרות כמו ר"ה הרי עיקר הסגולה הוא ביום אחרון של חנוכה], והמנהג אצל הצדיקים לעשות סעודה גדולה ביום זאת חנוכה (לקוטי מהרי"ח, וכן נוהגים בחצרות האדמו"רים לעשות טיש בזאת חנוכה).

שריפת הפתילות

צג. השמן הנותר בכוסיות של החנוכה לאחר היום השמיני, וכן הנותר מן הפתילות, עושה להם מדורה ושורפם משום שהוקצו למצותם ואסור להנות מהם, ואין להשאיר שמן זה אפילו לשם הדלקת נ"ח לשנה הבאה משום שחוששין שמא ישכח וישתמש בו לאכילה או להדלקה ולהנאה של חולין (שו"ע סי' תרע"ז סי"ד ומ"ב סק"יט), ואמנם יש מתירים להשתמש בהם לצורך הדלקת נרות שבת או ביהכנ"ס (ערוה"ש שם סק"ו והליכות שלמה).

צד. השמן שנותר בבקבוק שאותו ייחד כדי להשתמש ממנו לנ"ח מותר להשתמש בו לחולין ואין צריך לשורפו (ביאה"ל שם).

צה. כוסיות החנוכה אין צריך לשורפם כמו נותר השמן אלא רשאי לזרוקם אף לאשפה אבל אם ניכר שהשתמשו בהם לצורך הדלקת נ"ח אין לזרוקם דרך בזיון וכן ה"ה בית החנוכה אם ניכר שהשתמשו להדלקת נ"ח (אשרי האיש עמ' ר"מ).

צו. יש נוהגים שאת השמן הנותר מצניעין לסגולה להשתמש בהם לרפואת חולי "שושנה" ברגל ורמז לזה "ומותר קנקנים נעשה נס לשושנים" (שיח שרעפי קודש מהגה"ק רמ"מ מקאצק ורבינו הגר"ח ק שליט"א מציע סגולה זו לחולה שושנה), ואמנם לזה יש להתנות שלא יאסר השמן רק כשיעור זמן ההדלקה (הגר"ח קרליץ שליט"א), וי"א דאין צריך להתנות שהרי אפי' לצורך רפואה סגולית מותר לחולה שאין בו סכנה לעבור על איסור דרבנן (הגר"ח זילברשטיין שליט"א ועי' באה"ט סי' שכ"ח סק"ג).

סדר ההדלקה בישיבת ראדן אצל מרן הח"ח זי"ע

לפני ההדלקה למדו כולם בבית המדרש, ובעת ההדלקה קמו כולם ביחד והדליקו וחזרו מיד ללמודם, והסבא קדישא הח"ח היה רץ למקומו לחזור ללימודו מיד, ואף שנתפשט המנהג לישיבת אצל הנרות חצי שעה לפרסום הנס ויש בזה ענינים נשגבים, אבל בודאי לימוד התורה עדיף טפי, ואדרבה יש להרבות בלימוד התורה בימי החנוכה לפי שבהם נמסרו סודות התורה למשה רבינו ע"ה וכמובא בכת"ס במנהגים פט א. ואורות התשובה מאירים עד ימי החנוכה ואח"כ נגנזים כמובא בבני יששכר.

שמעתי ממו"ר מרן הגרא"ל שטיינמן שליט"א שהיות והלכות חנוכה מורכבות ותלויות בהרבה שיטות, ראוי לכל יר"ש לא לנסוע מביתו, באופן, שיכניס עצמו לספיקות.